

Elukestva õppija ja õpetaja portree: Aili Kiin

Pikast õpetajakarjäärist, sealhulgas uurimistööde juhendamisest ja igapäevastest töövõitudest pajatab oma 70. sünnipäeva hakul Viljandi emakeele-õpetaja Aili Kiin. Staažika ja hinnatud õpetajaga vestles ja mõttelõnga pani kirja Merilin Aruvee.

Läksin keskkooli lõputunnistusega õpetajaks umbes 100 õpilasega Lalsi kooli Viljandi maakonnas. Olin lõpetanud Carl Robert Jakobsoni nimelise Viljandi I keskkooli kirjanduse eriklassi, mis oli juba ise nii kõva sõna nende jaoks, et nad võtsid mu rõõmuga vastu. Ülikooli sissesaamisest jäi mul kokkuvõttes üks punkt puudu. Tol ajal oli metsik tung humanitaaraladele. Õpetajaks ei tahtnud võib-olla keegi, peale minutaolise, aga väga tähtis oli lihtsalt eesti filoloogia. See oli hullumeelne aeg humanitaaria populaarsuse suunas.

Läksin siis kaugõppesse ja tegin ühe eksami ära – nii raske kirjandus-teaduse eksam, ja sain viie. Õppejõud küsis: mina ei saa aru, miks teie teete kaugõppes eksamit. Ja siis ma rääkisin, et õpetaja olen ja nii ja naa ning ta ütles, olgu tuleval aastal statsionaaris ülikoolis. Ma läksingi.

Lapsepõlves mängisime jube palju kooli, kuidagi ikka pandi mind õpetajaks.

Viljandis 1. klassis sai minust poolkogemata oma pinginaabri õpetaja. Ta ei osanud kirjutada. Ta nimi oli Vladimir ja seda ta ei osanud ammugi kirjutada ja siis ütles mulle ka, et ütle mulle Vova. Istusime klassis kõige taga. Ta kutsus alati õpetaja enda juurde ja õpetaja pidi tema töölehele tema nime kirjutama. Ma küsisin vaikselt, et kas sa ei oska. Võtsin ja

kirjutasin selle Vova, sellega kogemata kasvatasin klassikaaslast. Ta läks lehega koju, näitas oma emale, et Aili kirjutas ja palus, et õpeta mulle ka. Mõelda vaid, ta õppis ühe õhtu ja oligi selge! Ma naeran, et karjääri algus oli pinginaabri õpetamine!

Tegelikult oli minu suurim karjäär viiendas klassis. Meil oli võimas pioneerimalev ja tekkis võimalus Viljandisse mudilaskool luua. Õpilased olid kuueaastased, kes järgmisel aastal tulid 1. klassi, aga neid oli palju. Miskipärast sai minust eesti keele õpetaja ja selle kooli direktor, iial pärast seda ei ole ma direktor olnud ja ei ole kunagi tahtnudki olla. Pioneerijuht meid õpetas, kontrollis ja nõudis tõelisi konsepte, et eesmärk ja... Päril naljakaid kasvatuslikke asju juhtus: lasksin lastel mõistatusi esitada ja siis üks ütles natukene ropu mõistatuse – terve klass lõkerdas. Mõtlesin kogu aeg, kuidas ma nüüd olukorra lahendan, ning ütlesin niimoodi: „Usun, et me oleme kõik seda kuulnud, igaüks teab vastust.“ Pärast sain kiita ning mõtlesin, et ju ma tulin siis toime.

Suurem kordaminek esimestest õpetaja-aastatest oli klassijuhatajatöö. Mul oli kuues klass, Lalsi kooli suurim klass, 16 õpilast. Eluaeg on põhiliselt olnud 36 klassis, aga siis mulle tundus, et ma olin väga kõva, kui nii suur klass. Nemad olid küll kuues aasta koolis, aga kollektiivi polnud. Ma võtsin endale sellise ülla eesmärgi ja püüdsin ühtse pere luua ning öelda, et mina olen ka teie pere liige. Õppeaastal 1971/1972 tegime sügismatka. Issand, ma ei teadnud, et ma maal sellega furoori tekitan! Pühapäeva hommikul läksime, laupäev oli ju koolipäev. Laste meeoleolu oli eriline, minu arust nad kuuletusid poole paremini kui tunnis. Põnevat tegevust olid mõelnud nii lapsed kui ka õpetaja. Lõunaks saime tagasi kooli juurde ja siis läks üks asi viltu: nad tahtsid mu juurde tuppa tulla. No ma lubasin. Järsku helises telefon. Õpetajate tuba oli kõrvalruumis, minu magamistoa kõrval ja ma jooksin telefoni võtma. Helistas kooli direktor, et kus te olete kõik, vanemad otsivad. Mina vaatan kella: kell üksteist algas, kell oli kaks päeval. Ütlesin, et oi, ma vabandan, ma saadan nad kohe nüüd minema

kodusesse, aga nad ise nii tahtsid tulla ja olla. Direktor küsis, et mis te seal teete, et lõhute õpetajate toa segi? See oli selline esimene tunne, et ega ikka noort ei võeta päris tõsiselt. Aga lapsed olid taevani kiitnud seda üritust ja see oligi tore. See kuidagi mõjus minule endale positiivselt, et ma niimoodi suutsin.

Arvan, et see õpetaja kreedo on aastatega samaks jäänud. Põhirõhk on noorte inimeste mitmekülgne arendamine ja inimlike väärtuste kasvatamine nii oma ainete kaudu kui ka üldse suhtlemisel. Õpetajana olen pigem nagu teejuht: uskunud laste võimetesse, toetanud vajaduse korral, ja see tiivustab mind. Kes püüab, sellel õnnestub igasugused raskused ületada, ja see teeb rõõmu.

Pea tähtsaks just süvitsi minekut ja niisugust rahulikku tempot, mis võimaldab ka kordamist ja aines natuke tagasivaatamist. See loob seoseid ja õpilastel ka eksamiks kindlama tunde. Hiljem olen saanud natuke ka tagasilööke – ajahäda hakkab tulema. Igasugune ainekava või muu dokument on lihtsalt alus, sellest mööda ka ei vaata, sest see aitab piire hoida igal juhul.

Koos õppimine ja koostöös läks ka korda. Julgesin anda teoseid valida, kuigi mõni õpetaja ütles, et miks sa ennast ja õpilasi killustad. Ma vastasin, et õpilane saab rohkem, kui ta kuuleb, mida teine luges. Paljud läksidki küsima, et ütle uuesti selle pealkiri, ja püüab seda ka lugeda.

Olen elu jooksul muutunud: noorena õpetasin tohutult kirjanduse kaudu mõtlema, lugema, loovust, kõike, aga vanemas eas olen hakanud rõhutama emakeelt, et keel on kõige alus ja mõtlemine tuleb välja keele kaudu.

Praegu ma tunnetan seda, et olla õpetaja on olla üks mõtestajatest või kaasamõtleva. Ma ei suru end kunagi peale, et uskuge mind, mina olen vana, pigem olen nagu üks teie hulgast. Alati on mitmesuguseid arvamusi ja me peame elus kõiki mõista püüdma, kui toimetame mitmepalgelises maailmas.

Kokkutulekul tel õpilased ikka räägivad, et püüavad tähelepanu pöörata oma väljendusoskusele. On ka öeldud, et ma olen mõtlema õpetanud, see on minu arust ikka päris hea. Ja mitte konkreetse vastuse kaudu, vaid just loogilise arutluse kaudu ja kõike argumenteerima. Inimlikus plaanis olen õpilasi aidanud ületada isiklikke barjääre ja eneseusalduse andnud.

Hilisemal ajal olen rõhutanud veel seda, et meie emakeel on väga rikas, nad vaidlevad mulle vastu – inglise keel on palju rikkam. Ma ütlen, et kuulge, ärge lugege sõnade arvu: üks on suure rahva keel ja peaaegu maailma keel, see võrdlusalus on viltu teil.

Keel ei ole ainult kirjutamine, ka suulise suhtlusoskuse arendamine on oluline nurgakivi ja varem on see kõrvale jäänud. Keeles on ka suhtluseesmärgid erinevad, nii et vastavalt neile tuleb ka väljenduda. On ju nendes eri tekstitüüpides palju kogemusi ja erilist keelekasutust. Nüüd oli olümpiaaditöö suulisest keelest. Tunnetasin, et õpilased harisid ennast väga sügavalt sel alal ise. See aitas noortel eri keeleregistreid mõista ja mitte kritiseerida, vaid sobival endale väljendusvahendeid valida. Ma mäletan, kui üks ütles, et miks ma siis ei või koolitunnis suulist keelt näiteks füüsikas kasutada või ükskõik mis aines. Vastasin: nii nagu vaimne ja füüsiline töö nõuavad eri riietust või tööriistu, nii on ka keelekasutusega! Uurimistöö ju järgite teadusliku keele jooni. Nad said muidugi aru, aga viskavad siis oma nalju vahele.

Natukene toetan ka uurimistööde juhendamisel aineõpetajat, kes annab eesti keelt. Hiljuti aitasin ühte poissi. Eks igapäev juhtub, et lõigud lähevad sassi: siin tuleb mingi mõte, sealt tuleb teine mõte ja ei oska kokku panna. Ütlesin, et vaata, nüüd siin on üks lõik üle ja püüa ümber tõsta. Poiss oli alguses pettunud, et raiskan tema aega. Kui aga selle ära tegi, siis oli iseendast vaimustatud. Ütles, et õpetaja, mulle tundub, et see on väga

hea praegu. Ma lisan, et mina sain ka sinu mootorrattajutust nüüd aru, et tõesti niivõrd loogiline. Ütlesin ka, et pea meeles, nii nagu sa oskad oma mootorratast parandada ja sellega võistelda, niimoodi sa pead ka kirjutama kirjandit. Ühesõnaga, kui inimene rahulikult teises õhkkonnas teeb midagi ja just endale teeb midagi, siis ta on motiveeritud.

Minu arust varasema metoodika ja keeleõpetuse viga oligi selles, et juhiti üksikasjale ja üksikjuhtudele väga palju tähelepanu. Mäletan, et keegi õpilane tuli mulle ütleva, et ma *praegult* ei saa ja minu teine kolleeg küsis, kas sa eesti keelt ei oska. Ja see tüdruk ei saanud midagi aru, läks närvi kuidagi ja ma ütlesin, *praegu* – tuleb meelde? Tüdruk on näost punane, jookseb minema, pärast küsib, kas nüüd see õpetaja jätab mu meelde. Vaat, missugused hirmud lastel. Kui palju on nüüd igasuguseid reegleid muudetud, saadakse aru, et keel on ka pidevalt arenev ja muutuv.

Ma leian, et niisugused küsimused on nüüd ära jäänud, kus oodataksegi ei/jaa-vastust õpetajalt. Alguses ma tohutult õpetasin riigieksami pärast ÕSiga tööd, tegin palju ülesandeid ja siis nad küsisid, et miks ei või kuskilt mujalt vaadata. Ma ütlesin, et õppige üks alusdokument selgeks, te olete targad elu lõpuni, kuidas kiirelt vaadata. Nad ei jaganud alguses midagi, et kust ma selle sõna leian, alguses täiesti titavõtete kaudu läksime: kus on a-täht, kus ü-ga sõnad ja nii edasi.

Keeleõpetajasse suhtumisel ongi muutunud see, et enam titaküsimusi ei tule, pigem tahetakse esitada sisulisi ja nõustamist võimaldavaid küsimusi. Uurimistöödegi puhul olen selles mõttes olnud aus, kui ma kohe vastata ei oska. Mõnikord olengi öelnud, et ma ei julge sulle praegu konkreetset vastust anda, ma natuke mõtlen ise ka ja kas kirjutan või homme kohtume. Tavaliselt ongi väga paljud ise tööd teinud ja öelnud, et otsisin ise hoopis sealt ja sealt, näiteks Vikipeediast.

Olen ikka püüdnud enda teadmisi ja kogemusi edasi anda nii noortele kui ka kolleegidele. Mina ei tea, mis julgus tuli Martin Ehalal: ta oli Tallinna ülikooli noor professor, kutsus minu, eaka inimese endale punkti põhikooli emakeeleõpikut „Noor keelekasutaja“ tegema. Lõputu põnev oli ja ma ikka pidin selle raskuse katsuma läbi tunnetada. Ta ütles kohe, et loomulikult arvutisse lüüa, aga mina olin koolis ainult neid arvuteid näinud, kodus ei olnud veel. Õhtul hilja üksi koolis toksisin, algus oli nii hirmus, aga tegelikult õppisin temalt palju. Esimene tagasiside oli niisugune, et natukene kobamisi tuleb, peaks olema sujuvam. Pärast seda ma sain ainult kiita ja tunnustust.

Endise kolleegi Alli Lunteriga koostöös lõime gümnaasiumile õigekeele töövihiku, mida on ilmunud mitu trükki. Lunteri osa oli tugev ja nõudlik. Kuigi panustasime võrdväärselt, pidasin teda kirjastamise eestvõtjaks. Olen ka Jüri Talveti väliskirjanduse õpikutele ja muistse kirjanduse raamatule tööülesandeid loonud.

Rahustavalt on võib-olla mõjunud pidev ja elukestev enesetäiendamine, arendan teisi ja arendan ennast. Olin 50 ligi, kui astusin Tartu ülikooli koolikorralduse magistrisse, mul ei oleks olnud seda-vaja, ma olin ju Tartu Ülikooli lõpetanud 1977. aastal. Mõned küsivad, mis au pärast sa seda tegid, aga just – mingi arvamus tekkis ju, et see on tegija, kes on nii palju vaeva näinud enda nimel. Kui ma oleksin jäänud 1977. aasta koolituse tasemele, siis mul oleks praegu uurimusi olnud juhendada väga raske.

Kus ma olen end laadida saanud, on Eesti emakeeleõpetajate selts. Seal ma olen algusest peale olnud: algatusgrupi liige ja ka aseesimees olnud vahepeal ja seltsi ajalehte LÕRP toimetanud. Olen ka avaldanud nii üht kui teist EESi väljaannetes, nt Sofi Oksaneni „Puhastuse“ käsitluse kohta. Seal ma sain endale üllatusena kõrge tunnustuse, mind valiti seltsi auliikmeks.

Rõõmu on muidugi pakkunud mulle paljude õpilaste juhendamine nii keele kui ka kirjanduse teele. On nimekaid keele- ja kirjandusteadlasi, näiteks Külli Habicht Tartu ülikoolist. Tema oli siis põhikoolis 7. klassis,

kui ma olin verinoor ja poolkogemata avastasin tema anded. Ajasin segamini lõpuklassi etteütluse teksti ja põhikooli oma. Külli tegi selle veatult. Igal juhul sai temast olümpiaadiuurimuste koostaja ja parimaid uurijaid juba kooliajal.

Tugevaid õpilasi ja ainehuvilisi on olnud teisigi. Näiteks Inga Brin, Tartu Hiie kooli logopeed, on teinud suurepäraselt kõnearendustööd, pälvides kõrge tunnustuse vabariigis. Kirjandusteadlane Aare Pilv töötab teadurina Underi ja Tuglase kirjanduskeskuses, kuid ta haare on palju avaram – luuletaja, novellist, tõlk, teatrihuviline avaramas tähenduses jpm.

Võidukad on olnud emakeeleolümpiaadide uurimistööd. Parim viimastest aastatest oli 2020. aasta, kui pandeemia algas, siis oli Tartu ülikoolis noorema astme võitja Kaarel Vahur Vingisaar, väga-väga vahva tööga.¹ Vanema astme võitja oli Teele Siimu töö, mis oli kirjutatud tippasemel reklaamidest. Teised olid ka nii kõvad seal eesotsas – oh, ei jõudnud ära imestada, et nad nii süvitsi ja iseseisvalt töötasid!

Igasugustel loovtööde võistlustel oleme käinud: seal olid Ulakassi arvustusvõistlused ja omaloominguvõistlused, sõnakunstis Pärnu Koidula luulevõistlus, Alveri „Tähetunni“ luulekonkurss. Mõnikord on ka väga väga kenasti läinud.

Rõõmuhetked on ka edu õpilaste teadustööde riiklikul konkursil. Kaks õpilast on võitnud päris tugevalt, üks õpilane kirjutas Kõpu kandi taluni-medest ning sai 10. klassi õpilasena vabariigis kolmanda koha ja rahalise auhinna. Ta teenis auhinna oma mõistusega ja oli sellest nii liigutatud. Teine õpilane saavutas TÜ *humaniora* eripreemia Paavo Matsini „Disko“ stiiliküsimuste käsitlemisel.

Kripeldama paneb see, et võib-olla ikkagi ei ole ma suutnud nii väga õpilasi igapäevatundideks küllaldaselt motiveerida, mõni tuli ikka lohakalt ja halvasti ette valmistanult või ei hoolinud maksimaalsest koostööst ja aktiivsest tegevusest. Nooremana mõnikord siis tõmbusin endasse ja süüdistasin ennast. Rahulolutunnet olen vanemas eas õppinud.

¹ Kaarel Vahur Vingisaare uurimistöo põhjal kirjutatud artikkel avaldati ka Oma Keele 2021. aasta kevadnumbris; https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2021/05/Vingisaar_OK-2021_1.pdf.

Nii noori kui ka kolleege on rõõmustanud nii-öelda suured üritused: esialgu ESiga käsikäes tehtud keelepäevad 1980. aastate algusest alates, kus meie õpilased esinesid oma ettekannetega keeleteadlaste kõrval. Ka kirjanduspäevad haarasid, kus kirjanik kuulus õpilaste ettekandeid, oma loomingu kohta (lühiaurimused-olümpiaadiuurimused), näiteks Enn Vetemaa, Nikolai Baturin jt.

Töötades praegu Viljandi gümnaasiumis, olen püüdnud taolisi humanitaarsuunale olulisi üritusi korraldada. Viimati olid septembris külalisteks meie 4. kirjanduspäeval kirjanik Viivi Luik ja tema loomingu mõtestaja filosoofiadoktor Eve Pormeister. Selle kirjandusliku kohtumise ainealast ja kasvatuslikku mõju ei saa alahinnata. Külalised vaimustusi meie õpilaste luulelavastuses kogatud küpsest luuletunnetusest ja kaasaelamisest (juhendaja Silvia Soro). Emotsionaalselt kõlas ka Urmas Alendri laul „Võta mind lehtede varju“ Viivi Luige sõnadele (juh Aare Külama). Õpilased rääkisid, kui võimas oli märgata Viivi Luige kaasaelamist oma uue raamatu ettelugemisel, kus juttu oli Mati Undist. Vaimsust märgati mõlemalt poolt – õpilased ja külalised. Oli rikastav ja ergastav ning väga südamlük kohtumine meie kandist pärit tunnustatud andeka autoriga, keda avas ja aitas kuulajail mõista ja mõtestada Eve Pormeister.

Kui oleksin praegu oma tööelu alustav noor, siis päris ausalt hakkaksin ikka ja jälle õpetajaks, ja kindlasti ikkagi omal alal – emakeel ja kirjandus. Miks ma valiksin õpetajatöö? Ütleksin, et kõigi väärtuste mõõt ei ole ainult raha, kuigi seda on vaja, aga see ei ole mõõt. Õpetajad on alati nooreks jäänud vaimult, kuidagi virge vaim on tähtsaim kõigest materiaalsest minu eas.